

India's Transformation into a Global Health Powerhouse

ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸਿਹਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਬਦਲਾਅ

ਮੁੱਖ ਗੱਲਾਂ

- ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਕਵਰੇਜ - ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਬੀਮਾ 184,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ 863 ਮਿਲੀਅਨ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਹਤ ਆਈਡੀ ਰਾਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ / ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਫਾਰਮੇਸੀ - ਭਾਰਤ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 20% ਜੈਨਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ 55-60% ਯੂਨੀਸੇਫ ਟੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਬਾਇਓ ਇਕੋਨੋਮੀ 2030 ਤੱਕ 300 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੱਕ ਵਧਣ ਲਈ ਮੋਹਰੀ ਹੈ।
- ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ - ਏਆਈ ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕਸ, ਡਰੋਨ ਡਿਲੀਵਰੀ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਟੀਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਬਾਦੀ ਤੱਕ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰਿਚੈ

ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਦੀਰਘਕਾਲੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਪੁਰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਬਣਨ ਤੱਕ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਉਭਰਨਾ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਟੱਟ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ, ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਮੁਫਤ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਸਿਹਤ ਕਵਰੇਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਸਮੇਤ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਕਿਫਾਇਤੀ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ 2047 ਤੱਕ ਇੱਕ ਵਿਕਸਿਤ ਭਾਰਤ, ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ, ਉਤਪਾਦਕ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਮਾਜ ਬਣਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਸੈਕਟਰ, ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੈਕਟਰ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ, ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸੁਚਾਰੂ ਸਪਲਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਵਿਡ-19 ਟੀਕਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਬਾਇਓਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਸੈਕਟਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਉਦਯੋਗ

ਦੀ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਮੈਡੀਕਲ ਟੂਰਿਸਟ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 2009 ਵਿੱਚ 112,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2024 ਤੱਕ 600,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਪੰਜ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਮੈਡੀਕਲ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ ਹੁਣ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਸਥਾਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਹੈਲਥ ਕਵਰੇਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ: ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਯੋਜਨਾ, ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ (ਭਾਰਤ ਅਮਰ ਰਹੇ), ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਸਿਹਤ ਕਵਰੇਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਆਪਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ।

ਇਸਦੇ ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਹਨ:

- (i) ਏਬੀ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਨ ਆਰੋਗਯ ਯੋਜਨਾ (ਪੀਐੱਮ-ਜੇਏਵਾਈ), ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ।
- (ii) ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਰ, ਜੋ ਕਿ ਉਪ-ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ ਲਈ ਹੈ।

(iii) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਸਿਹਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮਿਸ਼ਨ (PM-ABHIM) - ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪੈਨ-ਇੰਡੀਆ ਯੋਜਨਾ।

(iv) ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਡਿਜੀਟਲ ਮਿਸ਼ਨ (ABDM), ਜੋ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਇੰਟਰਓਪਰੇਬਲ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਨ ਸਿਹਤ ਯੋਜਨਾ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਨ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ)

ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਹੈਲਥਕੇਅਰ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 23 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਨ ਆਰੋਗਰ ਯੋਜਨਾ (AB-PMJAY) ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਯੋਜਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਭਾਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਏਬੀ-ਪੀਐੱਮ ਜੇਏਵਾਈ ਸਕੀਮ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ 70 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਲਗਭਗ 5,000 ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ) ਤੱਕ ਦੀ ਸਿਹਤ ਕਵਰੇਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਡਾਕਟਰੀ ਬਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਸੂਚੀਬੱਧ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਕਦ ਰਹਿਤ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਭਾਰਤੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਹੇਠਲੇ 40% ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 120 ਮਿਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ 43.4 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

AB-JAY COVERAGE

Over **434 million people** have **Ayushman cards** and are covered under the Ayushman Bharat PM-JAY health assurance scheme. About **967,300 senior citizens** of all classes also enrolled.

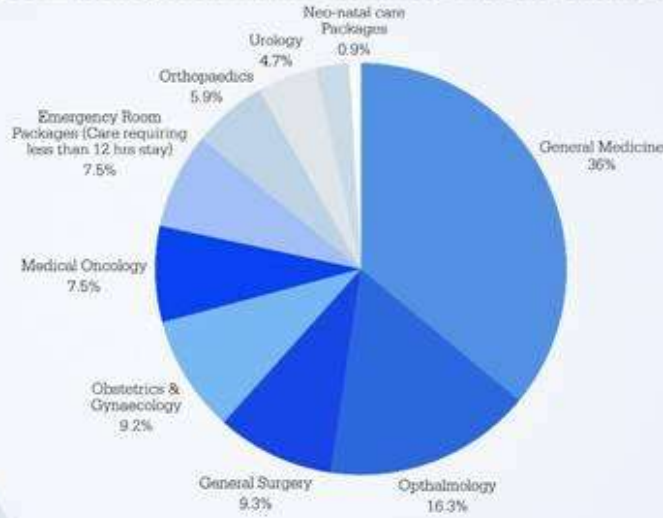
The insurance scheme covered **over 106.12 million authorised hospital admissions** across over **36,000 empanelled hospitals**.

The scheme has **authorised healthcare services valued at over Rs. 234.30 Crores (approx. \$25.74 million USD)** across a wide range of specialties.

As on February 27, 2025

Hospital Admissions Under AB-PMJAY

There were about 14 million hospital admissions authorised under the scheme across top 10 specialties.

As of February 27, 2026

ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨੇ ਸਿਹਤ ਬੀਮੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਵਧਾ ਕੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਖਰਚ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। 2024-2025 ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 1.25 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਲਗਭਗ US\$ 13.77 ਬਿਲੀਅਨ) ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ।

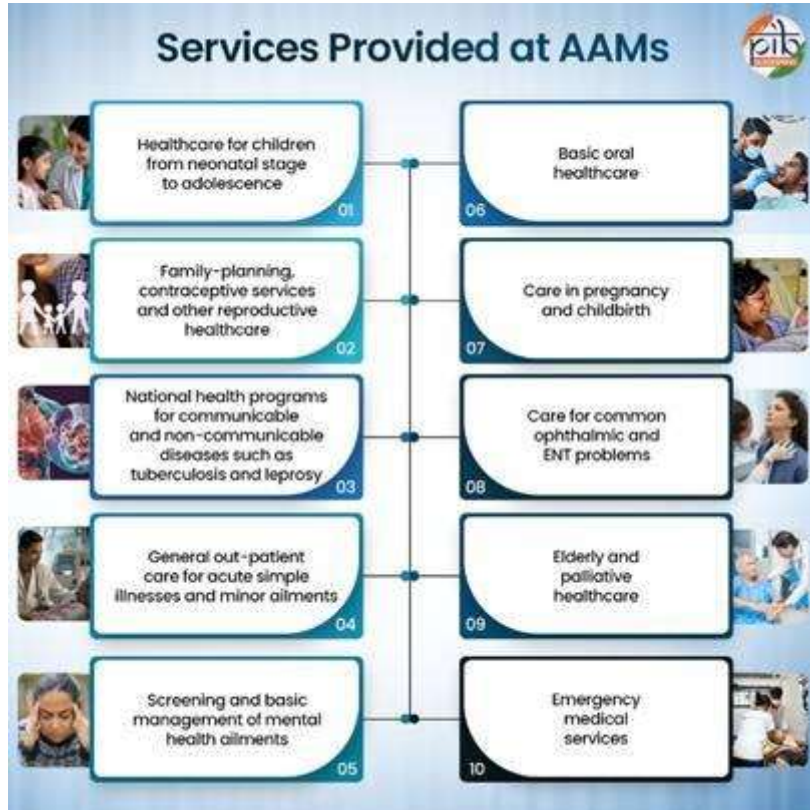
2026-27 ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਨ ਆਰੋਗਯ ਯੋਜਨਾ ਲਈ ਵੰਡ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ 9,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਲਗਭਗ 1.05 ਬਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ) ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2025-26 ਦੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਲਗਭਗ US\$ 5.5 ਮਿਲੀਅਨ) ਜਾਂ 5.56% ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਧੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ, ਸੇਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕਿ AB-PMJAY ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਯੋਜਨਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਵੇ।

ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਸਿਹਤ ਮੰਦਿਰ

ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥਕੇਅਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਸਿਹਤ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥਕੇਅਰ ਸੈਂਟਰ ਹਨ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਿਆਪਕ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ (27 ਫਰਵਰੀ, 2026 ਤੱਕ) 1,84,235 ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਹਿਰੀ, ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। 26 ਰਾਜਾਂ ਦੇ 178 ਕਬਾਇਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 30,817 ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰ ਹਨ ਅਤੇ 27 ਰਾਜਾਂ ਦੇ 112 ਆਕਾਂਖੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 24,327 ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰ ਹਨ (31 ਦਸੰਬਰ , 2025 ਤੱਕ)।

ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਖੇ ਟੈਲੀ-ਕੰਸਲਟੇਸ਼ਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ (31 ਦਸੰਬਰ, 2025 ਤੱਕ), 426.6 ਮਿਲੀਅਨ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਏਏਐੱਮ ਉਹ ਕੇਂਦਰ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਏਏਐੱਮ ਵਿੱਚ ਯੋਗਾ ਸਮੇਤ 58 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਹਤ ਸੈਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਮੰਤਰਾਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੈਰ-ਸੰਚਾਰੀ ਰੋਗ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੈਰ-ਸੰਚਾਰੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾ ਹੈ। 31 ਅਕਤੂਬਰ, 2025 ਤੱਕ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਕ੍ਰੀਨਿੰਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

- ਹਾਈ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਦੀ ਜਾਂਚ: 401.3 ਮਿਲੀਅਨ
- ਡਾਇਬਟੀਜ਼ ਸਕ੍ਰੀਨਿੰਗ: 398.6 ਮਿਲੀਅਨ
- ਮੂੰਹ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਜਾਂਚ: 338.3 ਮਿਲੀਅਨ
- ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਜਾਂਚ: 158.6 ਮਿਲੀਅਨ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ-ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਸਿਹਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮਿਸ਼ਨ

ਮਹਾਮਾਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਕਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (AAMs) ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2021 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ-ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਸਿਹਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮਿਸ਼ਨ (PM-ABHIM) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। PM-ABHIM ਸਿਹਤ, ਖੇਜ਼ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੀਐੱਮ-ਏਬੀਐੱਚਆਈਐੱਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਸਿਹਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ:

- ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰ (AM)
- ਬਲਾਕ ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਯੂਨਿਟ
- ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ
- ਇੰਟੈਂਸਿਵ ਕੇਅਰ ਹਸਪਤਾਲ ਬਲਾਕ

ਪੀਐੱਮ-ਏਬੀਐੱਚਆਈਐੱਮ ਮਹਾਮਾਰੀ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਬਲਾਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਆਈਟੀ-ਸਮਰੱਥ, ਅਸਲ-ਸਮੇਂ ਦੇ ਰੋਗ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2021-22 ਤੋਂ 2025-26 ਤੱਕ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ 32,928.82 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਲਗਭਗ 3.63 ਬਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ) ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਫੰਡਿੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਹੈ :

- 9,519 ਬਿਲਡਿੰਗ-ਰਹਿਤ ਉਪ-ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ - ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰ
- 5,456 ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ
- 2,151 ਬਲਾਕ ਪਬਲਿਕ ਹੈਲਥ ਯੂਨਿਟ
- 744 ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ
- ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 622 ਇੰਟੈਂਸਿਵ ਕੇਅਰ ਬਲਾਕ।

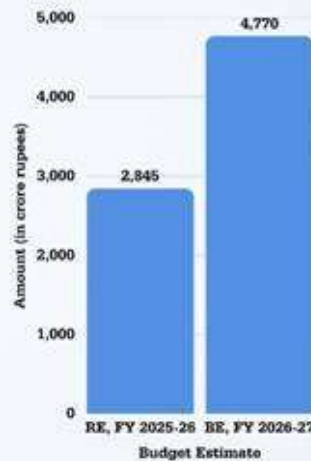
HISTORIC RAMPING UP OF INFRASTRUCTURE TO FIGHT COVID-19

	March 2020	2025
Testing Labs	14	3400
Domestic Manufacturing capacity of PPE kits	0	4.5 lakh per day
ICU Beds	2,168	1.45 lakh (as of Nov 2023)
Oxygen-supported beds	50,583	5.15 lakh (as of Nov 2023)

PM-ABHIM Budget Allocation Surge

The allocation under PM-ABHIM has seen a **significant jump of 67.66%**, or Rs. 1,925 crore (~USD 212 million), rising from Rs. 2,845 crore (~USD 313 million) in Revised Estimates FY 2025-26 to Rs. 4,770 crore (~USD 526 million) in Budget Estimates FY 2026-27 — reflecting the government's strong commitment to expanding critical health infrastructure across India.

As of February 22, 2026

ਡਿਜੀਟਲ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ -ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਡਿਜੀਟਲ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਏਕੀਕਰਣ

ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਡਿਜੀਟਲ ਮਿਸ਼ਨ (ABDM) ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਡਿਜੀਟਲ ਜਨਤਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਸਿਹਤ ਖਾਤਾ ਆਭਾ (ABHA) ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਿਹਤ ਪਛਾਣ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਟੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ "ਡਿਜੀਟਲ ਹੈਲਥ ਲਾਕਰ" ਰਾਹੀਂ ਔਨਲਾਈਨ ਐਕਸੈੱਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

27 ਫਰਵਰੀ, 2026 ਤੱਕ, 863 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਭਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਕ ਐਪ ਰਾਹੀਂ, ਉਪਭੋਗਤਾ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸਿਹਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਸਿਹਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਟੈਲੀਕੰਸਲਟੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰ

ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਹਤ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਡਿਜੀਟਲ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਆਖਰੀ-ਮੀਲ ਸਿਹਤ ਕਵਰੇਜ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਡਿਜੀਟਲ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ 36 ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 53 ਕੇਂਦਰਾਂ ਰਾਹੀਂ 20 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 24x7 ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 3.28 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। 10 ਅਕਤੂਬਰ, 2022 ਨੂੰ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਟੈਲੀਮਾਨਸ ਨੇ 12 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤੱਕ ਵਿਆਪਕ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਉਣਾ: ਡਰੋਨ-ਅਧਾਰਿਤ ਡਾਕਟਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਡਰੋਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। 2021 ਵਿੱਚ, ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਸਰਚ (ICMR) ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾਂ ਮਨੀਪੁਰ ਅਤੇ ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਡਰੋਨ-ਅਧਾਰਿਤ ਡਿਲੀਵਰੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ "ਆਈ-ਡ੍ਰੋਨ" ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਫੈਲਾਇਆ ਗਿਆ: ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਉਚਾਈ ਵਾਲੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸਪਲਾਈ (10,000 ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਉੱਪਰ), ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਦਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਟੀਬੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ, ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ-ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪੈਥੋਲੋਜੀਕਲ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ, ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ NCR ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੂਨ ਉਤਪਾਦ ਪਰਿਵਹਨ ਅਧਿਐਨ। ਇਹ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਡਰੋਨ ਆਖਰੀ-ਮੀਲ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸੰਪਰਕ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਿਦਾਨ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੈਡੀਕਲ ਲੌਜਿਸਟਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ

ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ-ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ (NHM) ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ, ਗੰਭੀਰ ਸਿਹਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

NHM ਟੀਕਾਕਰਣ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਵਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਚਾਰੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ (NCDs) ਲਈ ਨਿਯੰਤਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (UIP) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਲਾਨਾ ਲਗਭਗ 26.7 ਮਿਲੀਅਨ ਨਵਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ 29 ਮਿਲੀਅਨ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਟੀਕਾਕਰਣ ਕਵਰੇਜ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਲਾਮਬੰਦੀ, ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਿਹਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਰਗੇ ਰਣਨੀਤਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਿਹਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਹਤ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਨਰਸ ਮਿਡਵਾਈਵਜ਼ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ 13 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟੀਕਾਕਰਣ ਸੈਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ (4 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2025 ਤੱਕ) 1.03 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਸ਼ਾ ਵਰਕਰ (ਆਸ਼ਾ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ (NHM) ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 11 ਟੀਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

- ਹੈਪਟਾਈਟਸ ਬੀ ਟੀਕਾ
- ਓਰਲ ਪੋਲੀਓ ਵੈਕਸੀਨ (OPV)
- ਬੈਸੀਲਸ ਕੈਲਮੇਟ-ਗੁਏਰਿਨ ਵੈਕਸੀਨ (BCG)
- ਇੰਜੈਕਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੋਲੀਓ ਵੈਕਸੀਨ (IPV)
- ਪੈਂਟਾਵੈਲੈਂਟ ਟੀਕਾ

- ਰੇਟਾਵਾਇਰਸ ਟੀਕਾ (RVV)
- ਨਿਊਮੋਕੋਕਲ ਕੰਜੁਗੇਟ ਵੈਕਸੀਨ (PCV)
- ਖਸਰਾ ਅਤੇ ਰੁਬੈਲਾ ਟੀਕਾ (MR)
- ਡਿਪਥੀਰੀਆ ਪਰਟੂਸਿਸ ਟੈਟਨਸ ਟੀਕਾ (ਡੀਪੀਟੀ)
- ਟੈਟਨਸ ਅਤੇ ਬਾਲਗ ਡਿਪਥੀਰੀਆ ਟੀਕਾ (ਟੀਡੀ) ਅਤੇ
- ਜਾਪਾਨੀ ਇਨਸੇਫਲਾਈਟਿਸ ਟੀਕਾ (ਜੇਈ)
- ਐੱਚਪੀਵੀ ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 28 ਫਰਵਰੀ, 2026 ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਵਾਈਕਲ ਕੈਂਸਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ HPV ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। Gardasil-4 ਟੀਕਾ, ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ-ਡੋਜ਼ ਟੀਕਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ (WHO) ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਉਪ-ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ 14 ਸਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ੋਰ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Gardasil-4, ਇੱਕ ਚਤੁਰਭੁਜ HPV ਟੀਕਾ, HPV ਕਿਸਮਾਂ 16 ਅਤੇ 18 (ਜੋ ਸਰਵਾਈਕਲ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ), ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਟਾਈਪ 6 ਅਤੇ 11 ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਲਗਭਗ 11.5 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸ ਟੀਕੇ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਵਰੇਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, 90 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਟੀਕਾਕਰਣ ਮੁਹਿੰਮ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯਮਿਤ ਟੀਕਾਕਰਣ ਦਿਨਾਂ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਰਹੇਗੀ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ HPV ਟੀਕਾਕਰਣ ਮੁਹਿੰਮ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਸਕਤ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵੱਲ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਨਾਲ, ਭਾਰਤ 160 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ HPV ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਨ।

ਇੰਦਰਧਨੁਸ਼ ਮਿਸ਼ਨ

ਮਿਸ਼ਨ ਇੰਦਰਧਨੁਸ਼ 25 ਦਸੰਬਰ 2014 ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (UIP) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾਕਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਨਿਯਮਿਤ ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਖੁੰਝ ਗਏ ਸਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟ ਟੀਕਾਕਰਣ ਕਵਰੇਜ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਟੀਕਾਕਰਣ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ, ਟਿਕਾਊ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਤੀਬਰ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ੀਰੋ ਡੇਜ਼ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 2023 ਵਿੱਚ 0.11% ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 2024 ਵਿੱਚ 0.06% ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਟੀਕਾਕਰਣ ਡੇਟਾ ਬਾਰੇ ਤਾਜ਼ਾ ਜਾਣਕਾਰੀ।

ਹੋਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਟੀਕਾਕਰਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

National Health Mission Components

RMNCAH+N

Reproductive, Maternal, Newborn, Child, Adolescent Health and Nutrition

Improving the maternal and child health and their survival are central to the achievement of national health goals under the NHM.

National Missions: Non-Communicable Diseases

- Prevention & Control of Cancer, Diabetes, Cardiovascular Diseases & Stroke
- Control of Blindness & Visual Impairment
- Mental Health Programme
- Healthcare of Elderly
- Prevention & Control of Deafness
- Tobacco Control Programme
- Oral Health Programme
- Palpative Care
- Prevention & Management of Burn Injuries
- Others

Programmes: Communicable Diseases

- Vector Borne Disease Control
- Tuberculosis Control
- Leprosy Eradication
- Integrated Disease Surveillances

Strengthening Health Systems & Infrastructure

NHM funds infrastructure maintenance.

The Mission improves standards by adopting IPHS norms, defining clinical protocols, training health workers through standardized packages, and empowering Hospital Management Societies (RKS) with untied funds — while also supporting quality certification programmes.

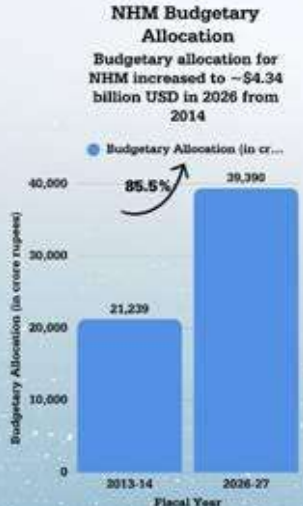
ਬਜਟ ਵਾਧਾ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ (NHM) ਲਈ ਵਧੇ ਹੋਏ ਫੰਡਿੰਗ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਸੂਚਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

NHM Budget and Infrastructure

NHM Budgetary Allocation

Budgetary allocation for NHM increased to ~\$4.34 billion USD in 2026 from 2014

Fiscal Year	Budgetary Allocation (in crore rupees)
2013-14	21,239
2026-27	39,390

Body

Over 1.2 million additional healthcare workers were engaged under NHM between 2021-24, significantly strengthening grassroots healthcare delivery. These included doctors, nurses, AYUSH (Ayurveda, Yoga & Naturopathy, Unani, Siddha, and Homeopathy) practitioners, and community health officers.

1,477 MMUs have been deployed across the country under the NHM to provide healthcare services in remote and inaccessible areas.

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ:

- ਕੇਵਿਡ -19: ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ 2.2 ਬਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟੀਕੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ।
- ਮਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ: 1990 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਰ ਵਿੱਚ 83% ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ 45% ਦੀ ਕਮੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹੈ ।
- ਬਾਲ ਸਿਹਤ: 1990 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਰ 75% ਘਟੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ 60% ਦੀ ਕਮੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।
- ਟੀਬੀ: ਟੀਬੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦਰ 2015 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ 100,000 ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ 237 ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 2023 ਵਿੱਚ 195 ਹੋ ਗਈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਟੀਬੀ ਮੁਕਤ ਭਾਰਤ ਅਭਿਆਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, 156,000 ਨਿਕਸ਼ੈ ਮਿਤ੍ਰ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੁਆਰਾ 940,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਟੀਬੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।
- ਖਸਰਾ-ਰੁਬੇਲਾ: ਇੰਟੈਸੀਫਾਈਡ ਮਿਸ਼ਨ ਇੰਦਰਧਨੁਸ਼ (IMI) 5.0 ਦੇ ਤਹਿਤ 97.98% ਟੀਕਾਕਰਣ ਕਵਰੇਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 347.7 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਟੀਕਾਕਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਸਿਕਲ ਸੈੱਲ ਅਨੀਮੀਆ: ਸਿਕਲ ਸੈੱਲ ਅਨੀਮੀਆ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਬਾਇਲੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ 26.1 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ।
- ਡਾਇਲਿਸਿਸ : ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ, 220,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਡਾਇਲਿਸਿਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ 2.5 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੀਮੋਡਾਇਲਿਸਿਸ ਸੈਸ਼ਨ (30 ਜੂਨ, 2024 ਤੱਕ) ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ ।
- ਤੰਬਾਕੂ ਕੰਟਰੋਲ : ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ 17.3% ਦੀ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦਾ ਏਕੀਕਰਣ

2022 ਤੋਂ 2025 ਤੱਕ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (AI) ਨੂੰ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮ ਦੇਖਭਾਲ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਫਰਵਰੀ 2026 ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ AI ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ AI ਰਣਨੀਤੀ (AIH) ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਨੈਤਿਕ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਆਚਰਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ AI ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ABDM ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ AI ਨੂੰ ਜੋੜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

- EkaDoc, ਇੱਕ ਕਲੀਨਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਇੱਕ ABDM-ਯੋਗ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟਣ, ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਖੋਜਣ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਇੱਕ ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਛਟਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ 1.7 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
- eClinicalWorks ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ Listen.ai, ਇੱਕ ਏਆਈ-ਸੰਚਾਲਿਤ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਟੂਲ ਹੈ ਜੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਨੁਸਖੇ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਈ-ਨੁਸਖੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਟੀਬੀਐਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਨਤੀਜਾ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਟੂਲ ਇਲਾਜ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਲਾਜ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਉੱਚ ਜੋਖਮ ਵਾਲੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਲੈਗ ਕਰਨ ਲਈ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਤੈਨਾਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ 27% ਕਮੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਡਾਇਬੀਟੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ, ਮਧੁਨੇਤਰਏਆਈ ਗੈਰ-ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਰੈਟਿਨਾ ਚਿੱਤਰ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਏਆਈ ਦੁਆਰਾ ਤੁਰੰਤ ਮਾਹਰ ਰੈਫਰਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ 2025 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਏਆਈ-ਅਧਾਰਿਤ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਕ੍ਰੀਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਜੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸਨੇ 38 ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ 7,100 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਿਫਾਇਤੀ ਬਣਾਉਣਾ

ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਅਤੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਐਸ਼ਯੀ ਪਰਿਯੋਜਨਾ (PMBJP) ਰਾਹੀਂ ਕਿਫਾਇਤੀ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਜੈਨਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ 17,990 ਜਨਐਸ਼ਯੀ ਕੇਂਦਰਾਂ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ 2,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ 315 ਸਰਜੀਕਲ ਉਤਪਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲੋਂ 50-90% ਘੱਟ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ, ਕੈਂਸਰ, ਸ਼ੂਗਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਲਗਭਗ 30,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਲਗਭਗ US\$ 3.31 ਬਿਲੀਅਨ) ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪੀਐੱਮਬੀਜੇਪੀ ਦੇ ਪੂਰਕ ਵਜੋਂ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇਮਪਲਾਂਟ ਫਾਰ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ (ਅਮ੍ਰਿਤ) ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਾਰਮੇਸੀਆਂ ਬ੍ਰਾਂਡੇਡ, ਬ੍ਰਾਂਡੇਡ-ਜੈਨਰਿਕ, ਅਤੇ ਜੈਨਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਜੀਕਲ ਸਪਲਾਈ, ਖਪਤਕਾਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਇਮਪਲਾਂਟ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਚ-ਅੰਤ ਦੇ ਇਲਾਜਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਸਪਲਾਈ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 255 ਫਾਰਮੇਸੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਟੀਚਾ ਨਵੰਬਰ 2025 ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ 500 ਆਉਟਲੈਟਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਫਾਰਮੇਸੀ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਸੈਕਟਰ, ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜੈਨਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਪਲਾਇਰ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕੁੱਲ ਦਾ 20% ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਲਗਭਗ 200 ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਕਿਫਾਇਤੀ ਟੀਕਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗਲੋਬਲ ਦੱਖਣ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ—ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਉੱਚ-ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ—ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਹਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ 70% ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਲੋਬਲ ਐਂਟੀ-ਰੈਟਰੋਵਾਇਰਲ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋੜਵੰਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਫਾਇਤੀ ਦਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੈਂਟਰਲ ਡਰੱਗਜ਼ ਸਟੈਂਡਰਡ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (CDSCO), ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (NRA) ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਕਤੂਬਰ 2024 ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਟੀਕਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਸੂਚਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ।

ਕੋਵਿਡ -19 ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੋਵੈਕਸਿਨ ਅਤੇ ਕੋਵੀਸ਼ੀਲਡ ਸਮੇਤ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਟੀਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ , ਜੋ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਸੈਕਟਰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਟੀਕਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸਪਲਾਇਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਯੂਨੀਸੇਫ ਦੇ 55-60% ਟੀਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਡੀਪੀਟੀ, ਬੀਸੀਜੀ ਅਤੇ ਖਸਰਾ ਟੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੰਗ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਹੁਣ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ, ਬਾਇਓਸਿਮਿਲਰ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਇਲਾਜਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਜੈਵਿਕ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ 13 ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ , ਜੋ ਕਿ 2014 ਵਿੱਚ 10 ਬਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2024 ਵਿੱਚ 165.7 ਬਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 2030 ਤੱਕ 300 ਬਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ

ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਾਇਓਫਾਰਮਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਣ, ਕਾਰਜਬਲ ਵਿਕਾਸ, 1,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਲੀਨਿਕਲ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਾਈਟਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਨੈਟਵਰਕ, ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਡਰੱਗਜ਼ ਸਟੈਂਡਰਡ ਕੰਟਰੋਲ ਸੰਗਠਨ (CDSCO) ਦੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਬਾਇਓਲੋਜਿਕਸ ਅਤੇ ਬਾਇਓਸਿਮਿਲਰਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੂਰੇ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਬਾਇਓਫਾਰਮਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਨਵੇਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਆਫ ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਰਿਸਰਚ (NIPER) ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸੱਤ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਾਇਓਫਾਰਮਾ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਇਹ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਅਗਲੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਬਾਇਓਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਹੱਬ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਾਇਓਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਮਿਸ਼ਨ (NBM) - "ਇਨੋਵੇਟ ਇਨ ਇੰਡੀਆ (I3)" - ਨੇ 2017 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਮਿਸਾਲ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿ-ਫੰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਰਿਸਰਚ ਅਸਿਸਟੈਂਸ ਕੌਂਸਲ (BIRAC) ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ 101 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 1,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 304 ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਖੋਜਕਰਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਯਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ MRI ਸਕੈਨਰ, ਟਾਈਪ 2 ਡਾਇਬਟੀਜ਼ ਲਈ ਲੀਰਾਗਲੂਟਾਈਡ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਾਇਓਸਿਮਿਲਰ (ਆਯਾਤ ਕੀਤੇ ਸੰਸਕਰਣ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ 'ਤੇ), ਅਤੇ ਜ਼ਾਈਡਸ ਕੈਡੀਲਾ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪਹਿਲਾ DNA-ਅਧਾਰਿਤ COVID -19 ਟੀਕਾ, ZyCoV-D ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਨਵੀਨਤਾਵਾਂ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹਨ।

ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ

ਡਾਕਟਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 11 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੁਣ 23 ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਮੋਹਰੀ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਆਫ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਸਾਇੰਸਜ਼ (ਏਮਜ਼) ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਪਹਿਲਾ ਏਮਜ਼ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। 2,045 ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 780 ਐਲੋਪੈਥਿਕ, 323 ਡੈਂਟਲ ਅਤੇ 942 ਆਯੁਸ਼ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। MBBS (ਬੈਚਲਰ ਆਫ ਮੈਡੀਸਨ ਅਤੇ ਬੈਚਲਰ ਆਫ ਸਰਜਰੀ) ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚ 130% (51,348 ਤੋਂ 118,190) ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚ 138% (31,185 ਤੋਂ 74,306) ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਇੱਕ ਗਲੋਬਲ ਮੈਡੀਕਲ ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਹੱਥ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। 180,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਆਰੋਗਯ ਮੰਦਿਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 860 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਹਤ ਆਈਡੀ ਵਾਲੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਹਤ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਤੱਕ, ਬਣਾਏ ਗਏ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ 2047 ਤੱਕ ਇੱਕ ਵਿਕਸਿਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ , ਨੀਂਹ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ: ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਇੱਕ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਡਿਜੀਟਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਕਿ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਆਮਦਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲਾ

<https://www.who.int/campaigns/universal-health-coverage-day/2025>

<https://knowindia.india.gov.in/profile/directive-principles-of-state-policy.php>

ਕਰੋਮ-

ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ: //efaidnbnmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.mea.gov.in/images/pdf1/par4.pdf>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2222493®=3&lang=1>

<https://scosta.gov.in/ministry-of-labor-and-employment-rsby/>

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/primary-health-care#:~:text=PHC%20addresses%20the%20broader%20determinants,feasible%20to%20people's%20everyday%20environment.>

<https://aam.mohfw.gov.in/>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2224515®=3&lang=2>

<https://dashboard.abdm.gov.in/abdm/>

<https://www.pib.gov.in/FactsheetDetails.aspx?Id=149066®=3&lang=2>

<https://nhpr.abdm.gov.in/nhpr/v4/home>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2189415®=3&lang=2>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2074630®=3&lang=2>

<https://www.who.int/news-room/facts-in-pictures/detail/yaws-eradication#:~:text=WHO%20certifies%20India%20as%20free,country%20as%20free%20of%20yaws>

<https://www.pib.gov.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=147093®=3&lang=2>

<https://mohfw.gov.in/?q=en/pressrelease-102>

ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ 2025-26: chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.indiabudget.gov.in/economicsurvey/doc/Infographics%20English.pdf>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2185049®=3&lang=2>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2087878®=3&lang=2#:~:text=Both%2C%20Malaria%20cases%20and%20deaths,of%20India's%20malaria%20control%20efforts.>

<https://www.pib.gov.in/PressReleaseDetailm.aspx?PRID=2224451®=3&lang=2>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2233632®=3&lang=1#:~:text=Cervical%20cancer%20remains%20the%20second,per%20the%20GLOBOCAN%202022%20ਡਾਟਾ>

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cervical-cancer>

<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12702179/>

<https://www.cdc.gov/cancer/hpv/basic-information.html>

<https://www.gavi.org/news/media-room/gavi-and-government-india-establish-new-partnership-protect-millions-children-2026>

ਪੀਆਈਬੀ ਰਿਸਰਚ ਯੂਨਿਟ